

НАУЧНО ДЈЕЛО О ЊЕГОШУ КАПИТАЛНОГ ЗНАЧАЈА

Душко Бабић, *Њећошев национализам*, Catena mundi – Српско народно вијеће Црне Горе, Београд–Подгорица 2020

Пјесник, есејиста, педагог и научни истраживач Душко Бабић се, након осам објављених књига, јавио са новом студијом – *Њећошев национализам* у издању Catene mundi из Београда и Српског народног вијећа Црне Горе из Подгорице.

Књига *Њећошев национализам* је релативно обимна, садржајно свестрано обрађена и на најбољим изворима утемељена студија која се састоји од „Увода”, и шест тематски осмишљених цјелина – „Света својост”: „Његошева онтологија националитета”, „Хришћански национализам”, „Народ и историја”, „Вера и нација”, „Његош и светосавље”, „Народ као заједница језика”, „Српство и Југо-словенство”, „Његош и црногорство” и „Његошевска народносна парадигма и време транзиције”, након чега слиједи обимна литература и богати извори.

Скоро пуних деветнаест деценија развија се његошологија као интердисциплинарна и мултидисциплинарна област духовних дјелатности и као незаобилазни дио савремене науке о језику, књижевности, фолклористике и компаратистике. Обиљу разноврсних доприноса његошологији, и у тематском и у вриједносном смислу, оствариваних не само у оквирима друштвених и хуманистичких него и природних и наука, књига Душка Бабића *Њећошев национализам* представља не само евидентан допринос него и прави изазов за даља минуциозна истраживања теме којом се бави, а то је Његошева национална идеја.

У „Уводу” ове књиге, који је написан као својеврстан пролошки текст, аутор разјашњава појам „национализам” који се налази у наслову књиге; тај појам је употријебљен у свом првобитном, дакле, најширем значењу које се наводи и у *Речнику српског језика* Матице српске: „свест о припадности одређеној нацији, [...] истицање националних карактеристика, [...] национални дух, *родољубље*”. Схватајући овај појам као синоним за родољубље, аутор га јасно одваја од његовог ужег, негативног значења – *шовинизам* („истицање вредности властите нације у односу на друге нације” – према *Речнику српског језика* Матице српске). Иначе, наслов књиге аутор је позајмио од владике Николаја Велимировића који је 1914. године објавио један кратак есеј насловљен „Његошев национализам”.

Аутор, на самом почетку ове књиге, с правом истиче „да је национално осећање једна од основних Његошевих инспирација, а идеја националитета конститутивни елемент његове антропологије и филозофије”.

Он указује на чињеницу да постоји изненађујуће мали број радова „који се баве Његошевим разумевањем нације као антрополошког феномена, односно суштином националне свести и идеје националитета уопште”. Наиме, аутор подсјећа да у обимној литератури о Његошу само су два релевантна аутора посматрала Његошеву идеју националитета из овог угла: епископ Николај Велимировић и филозоф Жарко Видовић.

Полазећи од увјерења да Његошеву идеју нације треба испитати цјеловито, „у свим њеним важним аспектима и огранцима”, Бабић је у овом свом истраживању кренуо од Његошевог разумијевања нације „у њеном најдубљем, метафизичко-религиозном значењу”, увјерен да нација код Његоша има „управо такав семантички и аксиолошки статус”. Кад то тврди, Бабић има у виду чињеницу да:

у Његошевом песништву постоје експлицитни искази о томе да је припадност народној заједници (народности, народу, племену) нешто много више од пуке социолошке чињенице, у којој се национални идентитет своди на скуп културолошких, лингвистичких, обичајних, историјских, економских [...] фактора. Национално осећање, родољубље, код њега има *сакрално* и *метафизичко* утемељење, те је оно по својој природи *вера* – простор човековог општења са божанским.

Анализирајући Његошев стваралачки опус, Бабић закључује да „национално одређење човека код Његоша није нешто спољашње, придато – оно је исконско својство људске природе, онтолошко језгро људског бића”. Родољубље је, по Његошевом схватању, каже даље Бабић,

снага која човека одваја од природног, материјалног тока и уздиже га у духовно и вечно; родољубље је човеков штит од ништавила. Његошевски схваћено родољубље није егзистенцијална него есенцијална категорија; оно не припада световној него сакралној димензији бића. [...] Кроз родољубље човек побеђује земност и пролазност и уздиже се ка божанском и вечном,

тврди Бабић на темељу својих увида у Његошеву антропологију и антропологију.

Сасвим је умјесна и ваљано утемељена Бабићева теза да Његошев појам нације и његов национализам, иако имају изразит лични печат, не треба разумјети као творевину његове имагинације и пјесничке слободe. Напротив, истиче Бабић, његова национална идеја је „израсла из дубине народног бића, историје и судбине”, и у томе „и јесте основна снага његове поезије и тајна његовог значаја у српској књижевности и култури”. То је разлог, наставља Бабић, „због којег се Његошева поезија одавно не посматра само као уметничка творевина највишег реда него и као кључ за разумевање историје и идентитета српског народа”.

Свјесно смо се задржали нешто шире на Бабићевом „Уводу”, јер из њега произилазе сва његова даља истраживања, која су њиме тек назначена. Ту је аутор указао на своје основне истраживачке правце, постављајући себи следеће циљеве: да се испита природа Његошевог национализма; да се из „онтологије националитета” сагледају битна питања за разумијевање Његошеве поезије као цјелине и њеног мјеста у српској култури: доживљај српске историје са њеним темељним одредницама – косовским завјетом, херојским култом и односом према наслеђу српске средњовјековне државе; да се расвијетли однос националне и религиозне свијести код Његоша; да се Његошева национална идеја сагледа у контексту романтичарских схватања нације 19. вијека; да се испитају „слојеви” Његошевог родољубља; да се испита однос српства и црногорства у Његошевој националној свијести, нарочито из перспективе новог идентитетског обрасца који се промовише у данашњој Црној Гори; и, напokon, да се Његошева идеја нације доведе у везу са културолошким и цивилизацијским амбијентом нашег времена.

Посебну пажњу Душко Бабић посветио је Његошевом тумачењу косовске завјетне мисли. Разматрајући присуство косовског завјета у структури Његошевих књижевноумјетничких творевина, Бабић наглашава да је статус Његошевог пјесничког стваралаштва у српској култури такав какав јесте (а он је такав да српски народ у том књижевном дјелу препознаје кључ за разумијевање свога трајања и своје посебности) захваљујући чињеници да је Његош завјетно језгро српске историје видио у Косовском боју, који је – по ријечима Димитрија Богдановића – „постао централно место свеколиког српског народног предања”. Идеју о изузетности Косовског боја у српској историји Његош је непрестано истицао. У његовом схватању и сагледавању историје српског народа овај бој представља историјску прекретницу. Стога је тај догађај значајан дио тематске и значењске структуре *Горскої вијенца*. На темељу тога Бабић закључује да све што говоре и чине јунаци *Горскої вијенца* покреће косовска мисао, да они „живе заједно са косовским мученицима”, поистовјећујући се са њима до те мјере да себе виде као учеснике Косовског боја. Бабић показује и како је Његош на подлози новозавјетне симболике и аксиологије изградио лик Милоша Обилића, оклеветаног витеза, који је био узор подловћенским српским јунацима, осветницима Косова, и који је главна личност у Његошевом косовском култу.

Веомо је интересантно и Бабићево разматрање дубинске повезаности Његошевог доживљаја српске историје и нације са светосављем. У поглављу „Његош и светосавље”, посвећеном овом питању, аутор констатује да Светог Саве и светосавља нема код Његоша у тематској равни (нигдје се у Његошевој поезији не помиње Свети Сава и светосавље), али је светосавље иманентно Његошевом доживљају српске историје – „односно косовске мисли као њеног језгра и почетка”. Бабић тврди и

доказује да се Његош наслањао на традицију светосавља; штавише, он наглашава да је светосавље духовна основа Његошевог национализма. Образлажући тезу да постоји потпуна сагласност између светосавља и Његошеве националне идеје, односно да је Његошева идеја нације и национализма по свом духу светосавска, Бабић закључује да су светосавски и његошевски национализам исти „по својој природи и по смјеру дјеловања”.

У посебном дијелу књиге, насловљеном „Његош и црногорство”, аутор разматра питање Његошевог односа према Црној Гори и црногорству, „у светлу српске националне свести која снажно обележава свет његових дела”. Сериозан приступ том питању, и његово расвјетљавање, сматра аутор, представља *conditio sine qua non* за тумачење историјских и националних тема Његошевог пјесништва. С обзиром на чињеницу да је Његош Црногорце сматрао интегралним дијелом српског народа и потомцима српских витезова – учесника Косовске битке, који су након пропасти српског царства населили неприступачне предјеле Катунске нахије – Бабић показује у којој мјери је Његошево разумијевање историје Црне Горе и националне свијести Црногораца, најблаже речено, „некомпатибилно са данашњим концептом црногорске државе и друштва”. Његош, наглашава аутор, Црну Гору и њену историју и традицију сагледава у „српском огледалу”, што су констатовали сви релевантни истраживачи Његошевог дјела који су указали „на важност националног патоса у његовом песничком делу”, препознајући српство као његову основу. Стога, истиче Бабић, Његошево дјело представља непремостиву препреку настојањима креатора црногорског идеолошког пројекта да конституишу црногорство као засебан национални идентитет и да изграде нови културни образац Црне Горе, на еминентно антисрпској основи.

У завршном дијелу књиге под називом „Његошева народносна парадигма и време транзиције” аутор веома аргументовано образлаже став да је Његошевој идеји националитета страно свако затварање и острашћеност према другим нацијама и да је његов национализам „отворен и динамичан”, па као такав он „не гради препреке него мостове ка другима”.

Са много разлога се може рећи да је истраживачки задатак који је Душко Бабић поставио у темељ своје студије у највећој могућој мјери остварен. Не само што је темељно освијетљен низ наведених питања која се тичу Његошеве националне идеје него је на конкретним примјерима свака изнијета претпоставка детаљно илустрована, што је омогућило да сви закључци добију потребну снагу и увјерљивост.

Када се ова књига Душка Бабића размотри у цјелини, није тешко закључити да по цјеловитости и комплексности интерпретиране грађе, оригиналним приступом теми и постигнутим резултатима, она пред-

ставља штиво изразите научне вриједности. Испољавајући не само велику обавијештеност и способност за аналитичко-синтетичко вредновање него и својеврстан креативни дар за тумачење најкомпликованијих творевина људског духа, др Бабић је овом својом књигом направио вриједне помаке у његошологији.

Будимир АЛЕКСИЋ

СВИТАК ОДМОРА

Олена Планчак Сакач, *Између две обале*, Фондација Група север, Нови Сад 2020

Песничка књига *Између две обале* представља пажљиво структурисану и кохерентну књигу. Најпре, отпочиње прологом ненаметљивог наслова („Песма“), а завршава се излазном песмом „Књига као капија“. Оквир збирке обележавају песме које се могу одредити као важни песникињини поетички маркери. С једне стране, предмет певања је сама поезија, а с друге, књига најшире узев. Између поезије као етеричне категорије („залелуја се песма / у првим, стидљивим, издуженим сенкама“) и књига као материјалне, смештено је време, тј. пет циклуса песама експлицитно атрибуираних категоријом времена: „Путовање кроз време“, „Укрштено време“, „Отисци у времену“, „Премрежено време“ и „Лепота у времену“.

Како су књиге „као капије, оне прелепе, високе, асирске / које увек нешто скривају, а понешто / откривају даровитом читаоцу“, а песма настаје тек „када се мисао сасвим заокружи / као дан са заласком сунца“, може се уочити линија додире према којој се књига и песма могу поистоветити и/или међусобно прожимати. Књиге и откривају и скривају, као што песма сублимише и дан и залазак сунца. Кроз песму се може „проћи“ као кроз капију, као што песму чине сунчеви зраци и тама који „пролазе“ кроз књигу.

Ипак, време и категорија вечности чини се да представљају лајт-мотивско језгро песничке књиге Олене Планчак Сакач. Премда се ради о великој књижевној теми, песникиња јој приступа не са папирнатом интенцијом већ из јаке унутрашње потребе да проговори о својим индивидуалним и аутентичним уметничким спознајама о ономе што се одиграва „између две обале“. У том погледу, може се потврдити прецизно артикулисано запажање ауторке поговора књиге, Зденке Валент Белић, која констатује да је поезија пред нама заснована „на женском принципу, на начелу перманентног успостављања хармоније, компромиса и